

Eiropas Savienības plāni noteikto mērķu sasniegšanai. Nozaru apskats

Avoti: Eiropas Savienības informācijas vietnes un LMSP

Atjaunojamie energoresursi

Atjaunojamie energoresursi 42,5 % apmērā ir kopīgs mērķis, kas Eiropas Savienībai kopumā jāsasniedz līdz 2030. gadam. Tas nozīmē, ka visām 27 dalībvalstīm ir jāsniedz pietiekami nozīmīgs ieguldījums šo mērķu sasniegšanā. Katrai valdībai ir jāiesniedz atjaunināti enerģētikas un klimata plāni (NECP), kuros precīzi jāizklāsta, kā tā sasniegs visus jaunus 2030. gada mērķus, tostarp atjaunojamo energoresursu rādītāju. Viss bija jāiesniedz Eiropas Komisijai līdz 2024. gada 30. jūnijam. Eiropas Savienības izpildinstitūcija jau ir aicinājusi atsevišķas valstis paaugstināt mērķus, kas ir visai neizpildāms uzdevums, ņemot vērā esošo ģeopolitisko situāciju un politiskās izmaiņas kopumā.

Enerģētikas nozare Eiropā

Eiropas Savienības jaunais 2030. gada mērķis atjaunojamās enerģijas jomā paredz, ka atjaunojamajiem energoresursiem ir jā sastāda 42,5 % no galapatēriņa enerģijas.

Enerģētikas nozare rada aptuveni 25 % no Eiropas Savienības siltumnīcefekta gāzu emisijām, tādējādi kļūstot par visvairāk piesārņojošo Eiropas Savienības ekonomikas nozari. Tomēr, jāatzīst, ka kopš 1990. gada emisijas ir samazinājušās par vairāk nekā 40 %. 2023. gadā atjaunojamie energoresursi sasniedza rekordaugstus 44 % Eiropas Savienības elektroenerģijas bilancē. Kopējā elektroenerģijas ražošanā pirmā vieta joprojām pieder kodolenerģijai, kas ražo 22,9 %, bet vēja enerģija pirmo reizi apsteidza gāzi, sasniedzot 17,6 %. 2022. gadā vēja un saules enerģija kopā sasniedza rekordaugstu rādītāju, pirmo reizi apsteidzot fosilo gāzi kā galveno elektroenerģijas avotu Eiropas Savienībā.

Sākotnējais mērķis, kas tika noteikts 2018. gadā, bija tikai 32 %, bet 2021. gadā tika izvirzīts mērķis to palielināt līdz 40 %. 2022. gadā, īstenojot nozares stratēģiju, lai samazinātu Eiropas Savienības atkarību no Krievijas enerģijas importa, tika ierosināts 45 % mērķis. Valdības un Eiropas Parlamenta deputāti 2023. gada martā beidzot vienojās par kompromisu — 42,5 %. 2023. gadā atjaunojamie enerģijas avoti veidoja 24,5 % no Eiropas Savienības galapatēriņa. Tas ir par vienu procentu vairāk nekā 2022. gadā.

Neatjaunojamo enerģijas avotu īpatsvars samazinājās par 3 %, galvenokārt saistībā ar ogļu izmantošanas samazināšanos enerģijas piegādē. Tādējādi palielinājās atjaunojamo enerģijas avotu relatīvā daļa Eiropas Savienības patēriņā.

Pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā 2022. gadā Eiropas Savienības enerģētikas politika ir mainījusies. Tagad galvenā uzmanība tiek pievērsta atkarības no Krievijas ogļūdeņražiem samazināšanai. Tas nozīmēja esošās politikas precizēšanu *REPowerEU* stratēģijas ietvaros un citu pasākumu, piemēram, kopīgu gāzes iepirkumu un obligāto gāzes uzglabāšanas mērķu, ieviešanu. Rezultātā 2023. gada sākumā enerģijas imports no valstīm, kas nav Eiropas Savienības dalībvalstis, ir samazinājies par gandrīz 10 % salīdzinājumā ar 2021.

Eiropas Savienības dalībvalstīs ir ļoti atšķirīgs atjaunojamo energoresursu īpatsvars enerģijas bilancē. Eiropas līderes ir Zviedrija un Somija, bet visvairāk atpaliek Beļģija, Malta un Īrija. Progress šajā nozarē, jo īpaši elektroenerģijas ražošanā, būs atkarīgs no elektroenerģijas tīkla modernizācijas un izbūves.

Modernas infrastruktūras trūkums jau tagad ierobežo tīras enerģijas daudzumu, ko var sadalīt. Atjaunojamo energoresursu asociācijas aicināja valdības un Eiropas Savienību risināt jautājumu par ierobežojumu risku, kad tīras enerģijas ražošana tiek pārtraukta saistībā ar tīkla jaudas trūkumu, uzlabojot tīkla noturību, izstrādājot scenārijus, kā panākt 100 % atjaunojamo energoresursu izmantošanu un paātrinot atļauju izsniegšanu un būvniecību. Eiropas Komisija 2023. gada novembrī publicēja rīcības plānu, lai palīdzētu uzlabot situāciju.

Kāda situācija rūpniecības nozarēs?

Rūpniecība rada aptuveni 20 % no kopējā emisiju daudzuma Eiropas Savienībā, un šis īpatsvars pakāpeniski samazinās.

Ražotāji lēnām ievieš piesārņojuma samazināšanas pasākumus, piemēram, elektrifikāciju un pāreju uz jaunām izejvielām, piemēram, ūdeņraža ražošanu, izmantojot tīru enerģiju.

Eiropas Savienības emisiju kvotu tirdzniecības sistēma (EKTS) ir atkal atjaunināta, lai iekļautu vairāk rūpniecības nozaru un saglabātu augstu oglekļa cenu. Taču, lai gan 2023. gadā piesārņojuma atļaujas tika tirgotas par aptuveni 100 eiro, un paredzams, ka reformas pakāpeniski paaugstinās šo cenu, 2024. gada februārī cena sasniedza zemāko punktu – aptuveni 50 eiro, un patlaban tā ir ap 70 eiro. Bezmaksas atļaujas, kas iepriekš tika piešķirtas oglekļa cenas ietekmei pakļautajām rūpniecības nozarēm, tiks pakāpeniski atceltas laikposmā no 2026. gada līdz 2034. gadam.

Lai palīdzētu rūpniecības nozarēm un novērstu oglekļa emisiju pārvietošanos (kad uzņēmumi pārceļas ārpus regulējuma zonas, lai izvairītos no izmaksām), Eiropas Savienība piemēros oglekļa robežnodokli, kas pazīstams kā oglekļa robežizlīdzināšanas mehānisms (CBAM), produktiem, kas tiek ievesti Eiropā. Sākot ar pārejas posmu 2023. gada oktobrī, CBAM uzliek nodokļus noteiktiem importētiem produktiem, kas neatbilst ilgtspējīgas attīstības kritērijiem. Sākotnējā sarakstā iekļauts alumīnijs, cements, mēslošanas līdzekļi, ūdeņradis, dzelzs, tērauds un elektroenerģija. 2025. gada februārī Eiropas Komisija samazināja to uzņēmumu skaitu, uz kuriem attieksies nodoklis.

2023. gadā tika publicēts Neto nulles emisiju rūpniecības likums, kas ir atbilde uz Amerikas Savienotā Valstu Inflācijas samazināšanas likumu. Tas ir ASV Federālais likums, kas paredz nodokļu atvieglojumus un citus finansiālus atvieglojumus tīras enerģijas ražošanai visās nozarēs. Neto nulles emisiju rūpniecības likuma mērķis ir atbalstīt Eiropas rūpniecības pāreju uz videi draudzīgāku ekonomiku. Tajā ir iekļauts mērķis, ka Eiropas Savienībai līdz 2030. gadam 40 % no savām enerģijas vajadzībām jānodrošina no atjaunojamiem Eiropas Komisija turpināja šo darbu pašreizējā pilnvaru termiņā, pieņemot Tīras rūpniecības nolīgumu, kurā izklāstīts konkurētspējas un dekarbonizācijas ceļvedis.

Oglekļa uztveršana, izmantošana un uzglabāšana (CCUS) tiek uzskatīta par risinājumu grūti dekarbonizējamiem rūpniecības nozarēm, piemēram, cementa ražošanai. Eiropas Komisija 2024.

gada februārī iesniedza rūpniecības oglekļa pārvaldības plānu, kurā izskatīts, kā attīstīt šo nozari.

Saskaņā ar Eiropas Savienības tiesību aktiem valstīm ik gadu par 1,6 % jāpalielina atjaunojamo energoresursu īpatsvars un vismaz 42 % no rūpnieciskajos procesos, piemēram, tērauda kausēšanā, izmantotā ūdeņraža jāiegūst no tīras enerģijas avotiem. Līdz 2035. gadam šis īpatsvars jāpalielina līdz 60 %;

Jaunais Eiropas Klimata politikas ietvars

Eiropas Komisija 2025. gada februārī ieviesa jaunu ES klimata politikas ietvaru, pieņemot Tīras rūpniecības nolīgumu. Tas paredzēts, lai veicinātu Eiropas ekonomikas konkurētspēju, vienlaikus turpinot dekarbonizēt tās darbības nozares. Galvenais jautājums ir, vai tas atceļ daļu no Zaļā darījuma tiesību aktiem, kas pieņemti fon der Leijenas pirmajā pilnvaru termiņā. Eiropas rūpniecības konkurētspēja pēdējā laikā ir kļuvusi par svarīgu tematu. Tā saglabās savu nozīmi, jo Eiropa konkurē ar lielajiem tirgiem, piemēram, ASV un Ķīnu, tīras tehnoloģijas ražošanā. Eiropas Komisija saistībā ar rūpniecības dekarbonizācijas paātrināšanu 2025. gada beigās plāno iesniegt aktu, kurā tiks izskatīti tiesību akti, kas palīdzēs stiprināt rūpniecības nozares, tostarp izveidojot vadošos tirgus.

Mājokļu sektora emisiju jautājums

Eiropas Savienības vadība ir paudusi nodomu risināt ēku emisiju jautājumu, pirmo reizi izveidojot mājokļu komisijas jautājumu sektoru un apvienojot to ar enerģētiku jaunā komisāra Dana Jorgensena darba pienākumos. Četrdesmit procenti no Eiropas Savienības enerģijas pieprasījuma rodas ēku sektorā. Aptuveni 13 % emisiju rada šis sektors, galvenokārt apkure, dzesēšana un apgaismojums.

Slikti izolētas ēkas ir galvenais iemesls šā sektora milzīgajai ietekmei uz enerģētiku un klimatu. Jāuzsver, ka ikgadējā renovācijas intensitāte Eiropas Savienībā nepārsniedz 1 %. Eiropas Savienības galvenā stratēģija „*Renovācijas vilnis*” paredz līdz 2030. gadam vismaz divkārtot šos rādītājus. Ēku sektoru Eiropas Savienībā reglamentē divi galvenie tiesību akti - Ēku energoefektivitātes direktīva (EPBD) un Energoefektivitātes direktīva (EED). Abas direktīvas ir pārskatītas saskaņā ar Zaļo darījumu.

Saskaņā ar jauno EED līdz 2030. gadam kopējie enerģijas ietaupījumi jāsasniedz 11,7 %, un atšķirībā no iepriekšējām versijām šis mērķis ir obligāts, nevis brīvprātīgs. ES dalībvalstīm ik gadu jāsasniedz vismaz 1,5 % ietaupījumi;

REPowerEU plānus nosaka, ka līdz 2027. gadam ir jāuzstāda vēl 10 miljoni siltumsūkņu, lai samazinātu ēku apkures un dzesēšanas enerģijas patēriņu. Eiropas Komisija atzīst, ka, pamazām izņemot no aprites līdz 2029. gadam "atsevišķos" katlus, kuros nav nekādu hibrīda elementu. Šis skaits varētu sasniegt 30 miljonus. Tomēr Eiropas siltumsūkņu ražošanas nozare pašlaik piedzīvo grūtības.

Ēkas pirmo reizi tiks iekļautas emisiju tirdzniecībā kā daļa no atsevišķa oglekļa tirgus – ETS II. Lai palīdzētu māsaimniecībām segt papildu finanšu slogu, ko ietekmē oglekļa cenu noteikšana, ir izveidots jauns instruments – Sociālais klimata fonds. No 2026. gada līdz 2032. gadam fondam būtu jāpiešķir vairāk nekā 60 miljardi eiro.

Transports un iedzīvotāju mobilitāte

Prognozēts, ka iekšzemes transporta emisijas līdz 2029. gadam samazināsies zem 1990. gada līmeņa tikai tad, ja tiks pilnībā īstenota pašreizējā politika. Emisiju pieaugumu galvenokārt veicina pasažieru un iekšzemes kravu pārvadājumu apjoma pieaugums.

Transporta nozare (izņemot starptautisko aviāciju un kuģniecību) rada 23 % no Eiropas Savienības siltumnīcefekta gāzu emisijām. Būtiski ir tas, ka, atšķirībā no citām nozarēm, emisijas nesamazinās.

Eiropas Savienības tiesību akti, kas reglamentē dzinēju standartus, CO₂ ierobežošanas mērķus, uzlādes infrastruktūras izvēršanu un oglekļa dioksīda emisiju nenesošu degvielu izmantošanu, ir vērsti uz to, lai krasi samazinātu šīs nozares oglekļa dioksīda emisijas. Lielākais transporta emisiju daudzums (77 %) ir saistīts ar autotransportu, un šajā segmentā visvairāk emisiju rada vieglie automobiļi un motocikli (64 %). Kopš 1990. gada vislielākais pieaugums ir vērojams vieglo kravas automobiļu segmentā.

Atjaunojamās enerģijas daļa transportā ir palielinājusies no mazāk kā 2 % 2005. gadā līdz vairāk nekā 10 % 2021. gadā. Eiropas Savienības dalībvalstis varēs izvēlēties vai nu sasniegt 29 % mērķi

līdz 2030. gadam, vai samazināt siltumnīcefekta gāzu intensitāti šajā nozarē par vismaz 14,5 %. 2027. gadā tiks izveidots atsevišķs oglekļa tirgus autotransportam un ēkām, lai noteiktu piesārņojuma cenu šajās nozarēs.

Patlaban pirmo reizi Eiropas Savienības emisiju kvotu tirdzniecības sistēmā (EKTS) tiks iekļauta kuģniecība, un atsevišķs tiesību akts par zema oglekļa satura degvielas izmantošanas veicināšanu attieksies tikai uz jūras transporta nozari.

Ja augstās enerģijas cenas būs faktors gadā pirms šā datuma, Eiropas Savienības dalībvalstu valdības varēs to atlikt līdz 2028. gadam. Emisiju uzraudzība bez maksas sāksies šogad. Tajā paredzēts iekļaut visus ceļu transportlīdzekļus, taču nākamajos gados vēl jāprecizē vairāki izņēmumu gadījumi.

Automobiļu rūpniecības rīcības plāns

2025. gada 30. janvārī Eiropas Savienības vadība uzsāka stratēģisko dialogu par automobiļu rūpniecības nākotni, kas veidots pēc lauksaimniecības nozares iniciatīvas parauga. Tā mērķis ir risināt automobiļu rūpniecības problēmas, jo īpaši saistībā ar pieaugošo konkurenci no Ķīnas elektromobiļu ražotājiem un iespējamo tirdzniecības konfliktu ar Amerikas Savienotajām Valstīm. Tiek turpināts darbu arī pie transportlīdzekļu emisiju ierobežojumu samazināšanas.

2025. gada marta sākumā Komisija publicēja Automobiļu rūpniecības rīcības plānu, kurā izklāstīti pasākumi, lai stiprinātu Eiropas automobiļu rūpniecības konkurētspēju un paātrinātu elektromobiļu ieviešanu. Tas sekoja "stratēģiskajam dialogam", kas februārī notika starp Eiropas Savienības amatpersonām un automobiļu ražotājiem. Tomēr ierosinātā pārskatīšana ir saņēmusi pretestību no Eiropas Parlamenta deputātiem, jo tā dotu automobiļu ražotājiem īpašu periodu, ļaujot viņiem ilgākā laikā izpildīt CO2 ierobežojumus.

Zemes izmantošanas sektors

Lauksaimniecība ir arī iekļauta Zemes izmantošanas, zemes izmantošanas maiņas un mežsaimniecības (ZIZIMM) regulā, kas nosaka, kā Eiropas Savienības zemes izmantošana ietekmē klimata mērķu sasniegšanu. Līdz 2030. gadam oglekļa dioksīda neto piesaistīšanai zemes ekosistēmās jābūt 310 miljonu tonnu

apmērā, kas ir par 15 % vairāk nekā pašlaik. Tas nozīmē, ka valdībām būs jāparedz lauksaimniecības būtiskā loma kopējās lauksaimniecības politikas (KLP) plānošanā.

Lauksaimniecības emisijas veido aptuveni 11 % no kopējā siltumnīcefekta gāzu daudzuma Eiropā.

Tās galvenokārt sastāv no metāna un slāpekļa. CO₂ un citas piesārņojošās gāzes veido salīdzinoši nelielu daļu no kopējā daudzuma. Saskaņā ar pašreizējo politiku lauksaimniecības nozares emisijas pēdējos gados ir palikušas salīdzinoši stabilas un līdz 2030. gadam salīdzinājumā ar 2005. gada līmeni tiek prognozēts tikai 2 % samazinājums. Ja tiks īstenoti valdību plāni visā Eiropas Savienībā, šo rādītāju varētu palielināt līdz 6 %.

Lauksaimniecības emisijas reglamentē Pūļu sadales regula (ESR), kuras mērķis ir līdz 2030. gadam samazināt emisijas nozares, uz kurām attiecas regula, par 30 % salīdzinājumā ar 2005. gadu. Ņemot vērā, ka lauksaimniecībā nav gaidāms liels progress, lielāki samazinājumi būs jāveic citās nozarēs, piemēram, atkritumu apsaimniekošanā, ēku energoefektivitātes uzlabošanā un autotransportā.

Pēdējā ETS pārskatīšanā politikas veidotāji nolēma šo nozari neiekļaut oglekļa tirgū, kas nozīmē, ka CO₂ emisijas no lauksaimniecības tehnikas – galvenokārt dīzeļdegvielas – netiks apliktas ar piesārņojuma nodokli.

Lauksaimniecības un pārtikas politika

Lauksaimniecības komisārs Kristofs Hansens jau 19. februārī iepazīstināja ar Eiropas Komisijas redzējumu par lauksaimniecību un pārtiku. To var uzskatīt par plānu, kas nosaka Eiropas lauksaimniecības un pārtikas politikas virzienu nākamajiem pieciem gadiem un turpmāk. Vīzijai būs būtiska loma, nosakot, kā kopējā lauksaimniecības politika (KLP), Eiropas Savienības lauksaimniecības subsīdiu programma, turpināsies pēc tam, kad 2027. gadā beigsies tās pašreizējais cikls. Kopējā lauksaimniecības politika, kas veido trešdaļu no Eiropas Savienības budžeta, tiek pārskatīta ik pēc septiņiem gadiem. Sarunas sākas vairākus gadus pirms termiņa beigām. Vasaras beigās Eiropas Komisija saistībā ar KLP nākotni plāno iesniegt priekšlikumu.

